

RENESANS

Renesans, inaczej **odrodzenie** (**gjenfødelse**), to okres w dziejach **sztuki** (**kunst**) i kultury europejskiej. Narodził się on we Włoszech w drugiej połowie XIV wieku, a w XV i XVI stuleciu rozprzestrzenił się w całej Europie.

Florencja

Nazwa tej epoki nawiązuje do „odrodzenia” zainteresowania antykiem – kulturą i sztuką starożytnego **Rzymu** (**Roma**) i **Grecji** (**Hellas**).

Włochy jako centrum handlu i sztuki

Włochy (**Italia**) pod koniec średniowiecza przeżywały okres rozkwitu ekonomicznego. Najbogatsi kupcy mieszkali w **Wenecji** (**Venezia**), **Genui** (**Genova**), **Mediolanie** (**Milan**) i **Florencji** (**Firenze**). Zarabiali oni na sprzedaży odzieży wełnianej, a także pożyczkach pieniężnych z odsetkami.

Inni Włosi czerpali zyski kupując **przyprawy** (**krydder**), **jedwab** (**silke**), **złoto** (**gull**), **kość słoniową** (**elfenben**) z Azji, Afryki oraz portów arabskich na **Morzu Śródziemnym** (**Middelhavet**), które to towary następnie sprzedawali w zachodniej i północnej Europie.

Bogaci **kupcy** (**kjøpmenn**) włoscy mieli władzę i pieniądze. Dlatego nie chcieli dłużej podporządkowywać się królom, cesarzom i papieżowi w Rzymie. Chcieli decydować sami i byli bardziej zajęci życiem doczesnym, niż tym, co miało stać się po śmierci. Płacili ogromne sumy architektom, malarzom, budowniczym, **rzeźbiarzom** (**billedhoggere**), by upiększali miasta, w których

bogacze mieszkali. Tam budowali piękne pałace dla swych rodzin i wydawali dużo pieniędzy na nowe ratusze, kościoły i **klasztory** (**klostre**).

Najpotężniejszą rodziną we Florencji byli **Medyceusze**. Był to ród kupiecki i bankierski. Pożyczali oni pieniądze wielu europejskim miastom, a wiele z tego, co zarobili przeznaczali na rozbudowę Florencji. Dzięki ich wkładowi miasto to stało się centrum kultury renesansowej.

Sztuka renesansowa

Artyści renesansowi mieli wspólną cechę: nie chcieli już tworzyć charakterystycznej dla średniowiecza sztuki „bez życia”. Zaczęli więc studiować statuary i budowle starożytnej Grecji oraz **Cesarstwa Rzymskiego** (**Romerriket**), a następnie starali się naśladować ich styl tworząc **obrazy** (**malerier**), **rzeźby** (**skulpturer**) i budynki.

W centrum myśli renesansowej był człowiek jako istota duchowa i cielesna. Przedstawianie nagich postaci nie było więc wstydlive, wręcz przeciwnie: piękne ludzkie ciało świadczyło o wielkości stworzenia boskiego.

Nagie postacie zaczęły także zdobić kościoły i klasztory. Te dzieła sztuki ukazywały historie biblijne w inny sposób niż w średniowieczu. Dobrym przykładem są malowidła **Michała Anioła** (1475-1564) w Kaplicy Sykstyńskiej w Rzymie (patrz zdjęcie poniżej).

Pałace i kościoły budowane były z **kolumnami** (**søyler**), zaokrąglonymi łukami i kopułami, w przeciwieństwie do średniowiecznych budowli ze strzelistymi wieżyczkami i szpiczastymi łukami.

Najwybitniejszą postacią włoskiego renesansu był **Leonardo da Vinci** (1452-1519). Był on między innymi uzdolnionym malarzem, uczonym, wynalazcą i architektem. Na swych obrazach mistrzowsko ukazywał uczucia ludzkie, ruchy, **światło (lys)** i **cień (skygge)**. Najbardziej znanym jego dziełem jest „Mona Lisa”. Obraz ten przedstawia młodą kobietę o zagadkowym uśmiechu i według niektórych jest to najslawniejszy obraz na świecie.

***„Mona Lisa”
Leonardo da Vinci***

Leonardo był także genialnym wynalazcą. Skonstruował on między innymi strój do nurkowania, stworzył projekt spadochronu, czołgu, helikoptera i planował zbudować samolot podobny do ptaka. Prawie nikt nie brał jego wynalazków poważnie i zostały one zapomniane na wiele lat zanim faktycznie zostały skonstruowane kilkaset lat później.

Da Vinci chciał zobaczyć jak ludzkie ciało wygląda w środku, więc przeprowadzał również sekcje zwłok, co było w tych czasach surowo zakazane. Narysował i opisał setki szkiców kości, mięśni, ścięgien, serca i innych organów. Jako pierwszy pokazał także jak wygląda płód w macicy.

***Autoportret Leonarda
Da Vinci***

Pytania i zadania:

1. Co oznacza termin „renesans”?

.....

.....

2. Skąd renesansowi artyści czerpali inspiracje dla swoich dzieł?

.....

.....

3. Kim był Leonardo da Vinci?

.....

.....

4. Medyceusze byli to:

- a) zakonnicy weneccy
- b) stowarzyszenie artystów, do którego należał Leonardo da Vinci
- c) grupa kupców i handlarzy z Mediolanu
- d) potężna rodzina florencka, która przyczyniła się do rozwoju tego miasta

5. Kupcy włoscy bogacili się dzięki handlowi oraz...:

- a) wynalazkom
- b) pożyczkom pieniężnym z odsetkami
- c) drukowaniu książek

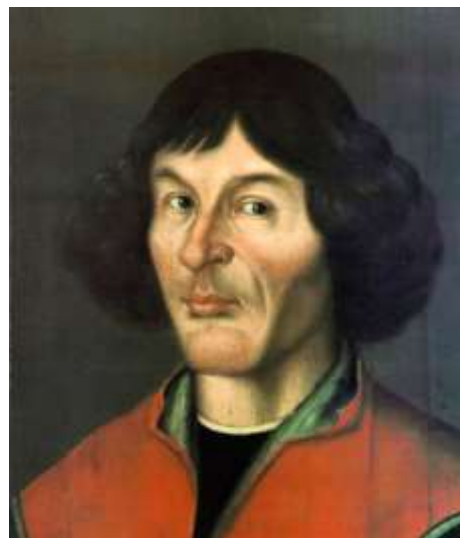
6. Kto jest autorem malowideł w Kaplicy Sykstyńskiej w Rzymie?

- a) Michał Anioł
- b) Leonardo da Vinci
- c) Andreas Vesalius
- d) Galileusz

Nauka w renesansie

W okresie renesansu dokonano wielu przełomowych odkryć, które zrewolucjonowały pojmowanie świata, przyrody i człowieka.

Polski astronom **Mikołaj Kopernik** (1473-1543), obserwując niebo, planety, księżyc i słońce stwierdził, że to ziemia krąży wokół słońca, a nie odwrotnie – jak kościół i inni uczeni wtedy uważali.

Mikołaj Kopernik

W owym czasie wierzone, że planety, słońce i księżyc krążą wokół Ziemi, a wszystko na świecie zostało stworzone i kierowane przez Boga, który mieszka w niebie wraz z aniołami. Sprzeciwienie się nauce kościoła mogło grozić śmiercią. Dopiero na rok przed swą śmiercią (1543) Kopernik wydał przełomowe dzieło „*O obrotach sfer niebieskich*”, w którym opisał swoje wnioski. Książka ta trafiła na „Indeks Ksiąg Zakazanych”, czyli opracowywany przez Kościół katolicki spis książek, których nie wolno było czytać, posiadać ani rozpowszechniać.

Włoski astronom i filozof, **Giordano Bruno** (1548-1600), głosił również poglądy sprzeczne z ówczesną nauką Kościoła katolickiego. Twierdził nie tylko, że ziemia krąży wokół słońca, ale także, iż **kosmos** (**verdensrommet**) nie ma

granic i istnieją planety podobne do Ziemi. Bruno został aresztowany i po ośmiu latach spędzonych w **więzieniu** (**fengsel**) postawiono go przed sądem. Podczas rozprawy sądowej nie chciał wyrzec się swych przekonań, za co został skazany na śmierć i spalony na stosie w Rzymie.

Giordano Bruno

Galileusz

Inny astronom z Włoch, **Galileusz** (1564-1642), doszedł do tych samych wniosków, co Kopernik, przez co także popadł w konflikt z kościołem. Ugiął się jednak pod groźbą tortur i ogłosił oficjalnie w roku 1633, że nie wierzy w teorie Kopernika. Galileusz zasłynął jednak też z innych odkryć. Za pomocą **lunety (stjernekikkert)**, którą sam skonstytuował, stwierdził, iż istnieją góry na księżycu, na powierzchni słońca są plamy słoneczne, a planeta Jowisz ma wiele księżyców. Galileusz jest ponadto twórcą podstaw nowożytnej fizyki.

Minęło wiele czasu zanim Kościół katolicki przyznał, że Kopernik, Galileusz i Bruno mieli rację. Stało się to dopiero na początku XIX wieku.

Średniowieczni lekarze korzystali z podręcznika napisanego kilkaset lat przed Chrystusem. Książka ta była pełna błędów, gdyż nie prowadzono wcześniej dokładnych badań, a sekcje zwłok były zakazane. Dopiero w XVI niektórzy medycy zaczęli zaglądać do wnętrza ludzkiego ciała. Jednym z nich był Niemiec **Andreas Vesalius** (1514-1564), który to napisał książkę „Anatomia”. Przez wieleset lat korzystali z niej studenci medycyny.

Andreas Vesalius

Reformacja

W średniowieczu Kościół katolicki odgrywał bardzo ważną rolę w społeczeństwie, a papież miał dużą władzę i wiele bogactw. Jednak w XVI wieku nadeszły zmiany w kościele. W 1517 roku mnich niemiecki **Marcin Luter** ogłosił 95 tez potępiających praktykę sprzedaży odpustów w kościele katolickim. **Odpust** (avlat) polegał na odkupieniu swoich win poprzez oddanie pieniędzy na kościół. Nie było więc mowy o żalu czy pokucie, gdyż wszystkie grzechy można było zadośćuczynić ofiarując pieniądze.

Marcin Luter

Luter krytykował również **papieża** (pave), który jego zdaniem wydawał za dużo pieniędzy m.in. na kościół św. Piotra w Rzymie. W rezultacie papież **ekskomunikował** Marcina Lutra, czyli wykluczył go z kościoła. To był właśnie początek reformacji. Reformować to znaczy zmienić, a Luter chciał zmienić kościół na lepszy.

Duże znaczenie w czasach reformacji miało wynalezienie druku przez złotnika **Jana Gutenberga** ok. 1450 roku. Luter i jego zwolennicy mogli drukować wiele „ulotek” propagującymi nowe tezy religijne.

Jan Gutenberg

Pytania i zadania:

1. Jakiego przełomowego odkrycia dokonał Mikołaj Kopernik?

.....

.....

2. Wymień innych naukowców epoki renesansu:

.....

.....

3. Kto zapoczątkował reformację w kościele katolickim?

.....

.....

4. Która z wybitnych postaci epoki renesansu została spalona na stosie za swe poglądy?

- a)** Mikołaj Kopernik
- b)** Marcin Luter
- c)** Giordano Bruno
- d)** Galileusz

5. Kto wynalazł druk?

- a)** Marcin Luter
- b)** Jan Gutenberg
- c)** Leonardo da Vinci
- d)** Andreas Vesalius

6. Co stało się z dziełem Mikołaja Kopernika „O obrotach sfer niebieskich”?

- a)** zostało spalone
- b)** zostało rozpowszechnione we wszystkich szkołach i uniwersytetach
- c)** trafiło na „Indeks Ksiąg Zakazanych”
- d)** trafiło do biblioteki narodowej

Dopisz polskie odpowiedniki do podanych nazw geograficznych:

VENEZIA –

FIRENZE –

ROMA –

HELLAS –

MIDDELHAVET –

MILAN –

GENOVA –

ROMERRIKET –

ITALIA –

Połącz polskie wyraz z norweskimi odpowiednikami:

KJØPMANN	kość słoniowa
KRYDDER	papież
STJERNEKIKKERT	sztuka
SKYGGE	przyprawy
KUNST	kupiec
PAVE	odrodzenie
GJENFØDELSE	luneta
ELFENBEN	cień
SØYLE	odpust
FENGSEL	złoto
SILKE	jedwab
VERDENSROMMET	rzeźba
KLOSTER	więzienie
AVLAT	klasztor
SKULPTUR	rzeźbiarz
BILLEDHOGGER	kosmos
GULL	kolumna

gjenfødelse	
kunst	
Roma	
Hellas	
Italia	
Milan	
Firenze	
Genova	
krydder	
silke	
gull	
elfenben	
Middelhavet	
kjøpmenn	
billedhoggere	
klostre	
malerier	
skulpturer	

[illegible]

Źródła:

I. Libæk, Ø. Stenersen „Historie 7”, J.W. Cappelens Forlag A/S, Oslo 1999

I. Libæk, T. Mathiesen, R. Mikkelsen, Ø. Stenersen ”Globus-samfunnsfag 7”, Cappelen Damm AS, 2008

A. Górka (red.) ”Encyklopedia polskiego ucznia”, Wydawnictwo Kluszczyński

Wikipedia